

Sports of Ukraine in the field of education management are specified. The directions of modernization in the field of education management in Ukraine are investigated.

Key words: *the Ministry of Education and Science, Youth and Sports of Ukraine, management model, ministerial powers, centralized executive structure, modernization.*

Рецензенти:

Чернуха Н. М. – д. пед. н., проф.,

Козак Л. В. – к. пед. н.

Стаття надійшла до редакції 06.09.2013

УДК 616.31–057.875:001.891

Я. А. Кульбашна

ФОРМУВАННЯ НАУКОВО-ДОСЛІДНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У МАЙБУТНІХ СТОМАТОЛОГІВ

У статті розглядаються педагогічні умови та принципи поетапного формування науково-дослідної компетентності у процесі навчання майбутніх стоматологів. Досліджуються структурні складові набуття науково-дослідної компетентності. Розкриваються її нові форми та впровадження результатів.

Ключові слова: *формування науково-дослідної компетентності, медична освіта, структура науково-дослідної компетентності, майбутні стоматологи, професійно значущі якості майбутніх стоматологів, професійно важливі уміння.*

Постановка проблеми. У сучасному глобалізованому суспільстві особливо важливу роль, відіграє високоякісна підготовка професійних кадрів, основними характерними ознаками яких є уміння аналітичного осмислення та застосування наукових розробок у практичній сфері діяльності. Широкий комплекс заходів щодо підвищення якості вищої освіти та підготовки компетентних фахівців дослідницько-інноваційного типу включає, зокрема, запровадження навчання через дослідження, яке визнається одним з найбільш ефективних методів навчальної діяльності сучасної вищої освіти та передбачає відповідні методи оцінювання результату: підготовку, експертизу, оприлюднення та захист отриманих даних. На заваді цьому стає традиційний підхід до навчання всупереч утвердженню компетентнісно-кваліфікаційної парадигми сучасної освіти, підтверженої низкою нових європейських документів (Луговий В.І., 2012). Одним з шляхів вирішення проблеми вважається активізація інноваційної творчості у вищій школі, зокрема науково-дослідної роботи студентів, компетентносний підхід до якої розглядається як важливий елемент фундаменталізації різних галузей освіти (Кондрашихін А.Б., 2011, Луценко Гр.В., 2012, Майборода В.К., 2012; Фролова М.Е., 2012, Шадриков В.Д., 2004).

Аналіз історичних документів свідчить про давню історію виникнення та розвитку науково-дослідної роботи студентів, велику

увагу якій приділяли відомі вчені та вважали однією з умов підготовки фахівця, формування його як особистості і майбутнього вченого (Микитюк О.М., 2004). Саме тому серед складових діяльності вищих учбових закладів, зокрема медичних, ця форма роботи вважається однією з найбільш значущих. Розуміння майбутніми фахівцями необхідності постійно розширювати межі пізнавальної діяльності, виходячи поза рамки навчальної програми, є запорукою стрімкого прогресу в усіх галузях діяльності, особливо медичної, адже лише базових знань недостатньо, щоб стати компетентним лікарем.

Аналіз наукової літератури з теми дослідження свідчить про відсутність однозначного визначення поняття «науково-дослідна робота» студента (далі НДРС). Це обумовлює важливість розгляду змісту, умов формування, оцінки результатів, значення НДРС як складової компетентнісно-орієнтованої освіти в процесі професійної підготовки. Дана проблема є недостатньо дослідженою та теоретично обґрунтованою, зокрема в галузі стоматології, хоча спостереження свідчать, що така форма роботи активно проводиться у вищих навчальних закладах України, але лише частково висвітлюється в наукових джерелах (Борисенко Л.Л., 2012, Кравченко Ю.М., 2010, Луценко Гр.В., 2012, Сгадова В.В., 2010, Шумко Б.І., 2013).

Мета роботи: аналіз сучасних загальних підходів до НДРС у вищих учбових закладах та обґрунтування необхідних умов та принципів поетапного формування науково-дослідної компетентності у майбутніх стоматологів.

Виклад основного матеріалу. Для розв'язання проблемних питань у процесі набуття нових знань, серед відомих чотирьох видів діяльності (трансформувальної, алгоритмічної, репродуктивної та науково-пошукової), саме остання спрямовує студента до наукової роботи. Вона забезпечує творче застосування навчального матеріалу на практиці й перехід від навчально-пізнавальної до самостійної творчої професійної діяльності (Луговий В.І., 2012). На даному етапі відбувається активне компетентнісне наповнення підготовки майбутнього фахівця за необхідності виховувати спеціаліста інтегрального типу з широкою професійною компетентністю та урахуванням майбутніх змін в професійній діяльності (Луценко Гр.В., 2012).

Метою НДРС є формування наукового світогляду, опанування методологією наукового пошуку. Для її досягнення повинні спрацювати всі компоненти системи професійної підготовки: спрямованість мотиваційної сфери студента на дослідницький пошук

з першого курсу, особистісно-діяльнісний підхід до навчання, компетентне управління з боку педагогів, розвиток навичок навчально-дослідницької діяльності та вміння (Борисенко Л.Л., 2012, Сгадова В.В., 2010). Серед головних класифікаційних форм НДРС вважаються: робота у наукових студентських гуртках, участь у студентських конференціях, написання статей, підготовка доповідей та ін. (Борисенко Л.Л., 2012, Майборода В.К., 2012, Микитюк О.М., 2004, Сгадова В.В., 2010). Вони носять розвивальний характер і активізують формування відповідних компетентностей, а саме: творче мислення, індивідуальні якості, дослідницькі навички, наукову інтуїцію, глибину мислення та творчий підхід до сприйняття знань і їх практичного використання. Особливо важливим для студентів є переконання про практичну значущість та цінність свого власного, хоча і незначного вкладу в науку (Квиткина Л.Г., 1982).

Процес формування компетентного фахівця базується на уявленні про сучасну модель спеціаліста з вищою професійною освітою, ефективність якої доцільно розглянути і в медичній сфері. Серед її складових основними визнані мотивація до навчання протягом всього життя, «уміння вчитися», володіти навичками самостійного отримання знань та наукового пошуку, перетворювати отримані знання в інноваційні технології (Шадриков В.Д., 2004). Розвитку переважної більшості цих якостей сприяє навчально-дослідницька робота, яка в процесі творчої активності у більшості зацікавлених студентів трансформується у науково-дослідну. Таким чином процес формування науково-дослідної компетентності здійснюється за рахунок інтеграції компетентностей інваріантних, що виявляються на всіх щаблях освіти та спеціалізованих, що вперше з'являються на її певних ступенях. Важливим є визначення змісту та структури НДРС у сукупності її складових (Луценко Гр.В., 2012). Аналіз наших досліджень свідчить, що актуальними в структурі набуття науково-дослідницької компетентності майбутніх стоматологів є наступні компетентності:

- навчально-пізнавальні, пов'язані з набуттям знань з професійних та суміжних дисциплін, розуміння необхідності безперервності цього процесу протягом всього періоду професійної діяльності;
- інформаційні – включають уміння пошуку, відбору, надання інформації з використанням новітніх ІКТ;
- навчально-дослідницькі, пов'язані з поетапним освоєнням організації та методології наукового пошуку.

- особистісні – комплекс професійно важливих якостей, які динамічно розвиваються;

- комунікативні, які розглядаються як здатність ефективно спілкуватись, встановлювати ділові контакти та порозуміння в ланцюгу лікар – пацієнт – родичі пацієнта – медперсонал – колеги інших медичних закладів, зовнішні контакти.

- соціально-ціннісні, які дозволяють майбутньому фахівцю усвідомити свою роль та соціалізуватись у багатокультурному суспільстві;

Вивчення проблеми формування науково-дослідної компетентності у майбутніх стоматологів привело до висновку, що це процес довготривалий та поетапний: *навчально-пізнавальна діяльність* – сприяє засвоєнню знань з професійно важливих дисциплін; *навчально-дослідницька* робота – полягає в ознайомленні з організаційними та методологічними засадами проведення наукового пошуку. Приділяють їй увагу на практичних заняттях, на лекціях, під час виробничої практики, тобто під час роботи з пацієнтами, оскільки постановка правильного діагнозу та вибір адекватного методу лікування – це складний процес, який потребує відповідних досліджень, врахування багатьох факторів та знань, які, часом виходять за рамки навчальної програми і потребують навичок саме дослідницької роботи. Якщо студент зможе наблизитись до визначення можливої причини проблеми пацієнта та знайти відповідні методи лікування, він робить великий крок у набутті власного клінічного досвіду, розвитку своєї клінічної та *науково-дослідної компетентності*. Так, наприклад, на базі кафедри хірургічної стоматології та щелепно-лицевої хірургії НМУ імені О.О.Богомольця проводиться вивчення складної проблеми виникнення хронічного дифузного ураження щелеп у осіб, які вживають наркотичні засоби. Проблема актуальна для України, розповсюджена у всіх її регіонах, єдиний погляд на етіологію та патогенез захворювання відсутній, схема лікування недостатньо ефективна. До наукових досліджень долучались студенти 4 курсу стоматологічного та 3 курсу медичного факультетів – члени наукових гуртків. Вони самостійно, але під наглядом відповідних спеціалістів, проводили комплекс мікробіологічних, імунологічних, рентгенологічних, клінічних досліджень на базі клініки кафедри та лабораторіях, вивчали архівні матеріали за тими ж показниками на протязі навчального року. На період літньої виробничої практики та канікул отримали завдання самостійно провести аналогічне дослідження за даними обласної

клінічної лікарні в регіоні проживання одного з гуртківців (Житомирська область). Оволодівши необхідними навичками проведення науково-дослідницьких умінь протягом навчального року, студенти повністю справились з поставленим завданням, самостійно організували та провели весь комплекс дослідження. Результати роботи проаналізували, порівняли, створили графічне відображення статистичних даних щодо динаміки захворюваності токсичним остеомієлітом, віку та статі пацієнтів, клінічного перебігу захворювання, ефективності схем лікування на обох клінічних базах та представили у вигляді доповіді на щорічній міжнародній науково-практичній конференції студентів та молодих учених НМУ «Спеціальні питання діагностики та лікування захворювань ЛОР-органів, краніофасіальної ділянки та органу зору», опублікували тези в науково-практичному виданні НМУ «Український науково-медичний молодіжний журнал» (2013, №2). За оцінкою учасників даної студентської наукової роботи вони отримали важливий досвід організації наукового дослідження у вирішенні сучасної малодослідженої клінічної та наукової проблеми, розвинули та удосконалили деякі здібності, зокрема комунікативні, оскільки для виконання задачі виникла потреба в умінні заохотити інших осіб до співпраці, вперше стисло оформили результати роботи у вигляді наукової публікації та оприлюднили їх в своїй доповіді. На жаль, така форма роботи широко не використовується, оскільки кількість студентів, умотивованих до науково-дослідної роботи, за даними моніторингу серед студентів стоматологічного факультету НМУ ім. О.О.Богомольця (всього 540 осіб) залишається досить низькою – близько 24%. Основними перешкодами для участі в наукових дослідженнях студенти вважають відсутність вільного часу – 68%, невпевненість в корисності такої роботи для свого розвитку – 73%, інші причини – 45%. Подолання цих факторів потребує зміни методів, форм та організації процесу навчання й впровадження інтерактивних технологій, про що свідчать також і дані педагогічної літератури (Луценко Гр., 2012, Сгадова В.В., 2010). Отже, результати аналізу наших досліджень вказують, що підготовка майбутніх стоматологів до участі в НДРС потребує створення відповідних педагогічних умов та застосування наступних принципів:

- умотивованість студентів до саморозвитку та самовдосконалення;

- усвідомлення необхідності та значення освоєння сучасних наукових методів дослідження у зв'язку з стрімким прогресом

стоматологічних технологій та медицини в цілому для майбутньої практичної діяльності;

- послідовність та систематичність набуття навичок наукового пошуку;
- впровадження наукових досліджень у практичну клінічну роботу;
- бажання донести результати своєї наукової роботи широкій аудиторії;
- розуміння необхідності знайомитись з результатами наукових пошуків колег, співпрацювати, а не ставати конкурентами;
- формувати відповідальність робити висновки та заключення щодо проведених досліджень лише на засадах доказової медицини;
- активізація та розуміння з боку викладачів важливості розвитку науково-дослідної компетентності у майбутніх фахівців, їх уміння зацікавити та професійно керувати студентською науковою роботою.

На основі проведеного нами дослідження щодо процесу формування науково-дослідної компетентності майбутніх стоматологів вважаємо, що її результатом повинно стати набуття відповідних умінь, необхідних в процесі майбутньої професійної діяльності, а саме:

- бачити медичну проблему та знайти найефективніші шляхи її вирішення;
- організувати дослідження;
- використовувати типові та новітні, інноваційні методи дослідження;
- знайти необхідні дані, проаналізувати, синтезувати та узагальнити результати наукового пошуку та представити їх у вигляді доповіді або статті;
- уміння забезпечувати рефлексію своєї наукової творчості;

Висновки. Науково-дослідна компетентність є невід'ємною складовою у формуванні професійної компетентності майбутніх стоматологів. Вона сприяє набуттю таких професійно важливих якостей, які забезпечують високий рівень фахової підготовки: дослідницької креативності, самостійності у вирішенні проблемної клінічної ситуації та визначенні об'єму необхідних додаткових наукових пошуків для її оптимального вирішення, розвитку клінічного мислення як основи набуття клінічної компетентності. Науково-дослідна робота студентів є складовою наукового потенціалу вищих медичних навчальних закладів, завдяки чому створюється резерв кадрів як медичних, так і педагогічних.

Література

1. Борисенко Л.Л. Психолого-педагогічні аспекти управління науково-дослідною роботою студентів економічних спеціальностей / Л.Л.Борисенко // Проблеми освіти, 2012.— №70.— С.18-23.
2. Квиткина Л.Г. Научное творчество студентов /Л.Г.Квиткина.— М.: Изд-во Моск. ун-та, 1982.—108 с.
3. Кондрашихін А.Б. Шляхи активізації інноваційної творчої діяльності у вищих закладах освіти /А.Б.Кондрашихін// Проблеми освіти, 2011.— №66.—С.29-34.
4. Кравченко Ю.М. Проблеми організації науково-дослідної діяльності студентів у вузі /Ю.М.Кравченко// Проблеми освіти, 2010. — №63. — С.62-63.
5. Луговий В.І. Вища освіта через дослідження: концептуальні засади здійснення й оцінювання / В.І.Луговий, Ж.В.Таланова// Вища освіта України.Тематичний випуск «Педагогіка вищої школи: методологія, теорія, технології», 2012. — Т.1.— С.16-28.
6. Луценко Гр.В. Компетентнісний підхід до науково-дослідної роботи студентів як елемент фундаменталізації фізичної освіти / Гр.В. Луценко// Вища освіта України. Тематичний випуск «Педагогіка вищої школи:методологія, теорія, технології», 2012. — Т.3.— С.80-89.
7. Майборода В.К. Проблеми розвитку праксеологічних умінь майбутніх компетентних фахівців вищої школи України / В.К.Майборода // Вища освіта України, 2012. — №4. — С.31-36.
8. Микитюк О.М. Теорія та практика організації науково-дослідної роботи у вищих закладах освіти України в ХІХ ст.:автореф. дис.... доктора педагогічних наук: 13.00.01«Загальна педагогіка та історія педагогіки» / О. М. Микитюк. — К., 2004. — 42 с.
9. Сгадова В.В. Підготовка майбутнього вчителя до науково-дослідної роботи /В.В.Сгадова // Проблеми освіти, 2010. — №63. — С.64-69.
10. Фролова М.Е. Педагогічне забезпечення процесу формування дослідницьких компетентностей студентів в системі вищої економічної освіти / М.Е.Фролова // Вища освіта України Тематичний випуск «Педагогіка вищої школи: методологія, теорія, технології», 2012. — Т.3. — С.206-216.
11. Шадриков В.Д. Новая модель специалиста: инновационная подготовка и компетентностный подход / В.Д.Шадриков // Высшее образование сегодня, 2004. — №8. — С. 26-31.